

رهوانبیری له شانۆ گهریبه کانی بریخت - دا

و/ له ئینگلیزییهوه: نازاد خدر

بینگامین دهلی: (تهکتهر دهبیته بتوانی به پانتایی پیشبیینیه کانی، پانتایی وشهکان بدۆزیتتهوه). پیشبیینی درامایی (Dramatic intuitive) به میمسیسه- لاساییکردنهوه- رۆتینییه که ی و به ئهفراندنه (کون) داره که ی گوزارشت له پیداویستییه کانی خۆی دهکات، له چه پکردن و شارندنهوه ی بارودۆخ و هه لومه رجه ماتریالییه کان و خیاراته- Options- میژووویه کان، به م جوړهش گوزارشت له ئاماده نه بوونی - Absence فاکته ره کان دهکات ته وانه ی له هه مان کاتدا هه ر خۆی به ره ه میان دینئ. شانۆنامه یاخود کاری شانۆیی بریتییه له کاری رۆتین که به شتوازی جیاواز خۆی له نیو ستایل و پیناسه ی (ناکه سیتیدا) هه شارداوه و ناتوانین له پیناسه ی یاخود له ناسنامه ی که سیتی (Self Identic) جودای بکه ی نه وه که ده توانی له بن نه هاتوو ی جیهان ده رپری و پرای ئه وه ی که له نیو خودی خۆیدا، نا پیناسه یی- non Identity جیهان په نگ ده داته وه. به وته یه کی تر، ده بی بونیاتی رانه بردوو، واته بونیاتی ئیستامان پیا ریزیت، واته تیکچوونی نیوان شانۆ کۆمه ل ده بی بمینیت و تیک نه دریت، ته نیا له و کاته ی نه بی، که کات و شوین و هه لومه ر جیهان ده گۆری. (بریخت) به رده وام ئه کته ره کانی هان ده دا بۆ ئه وه ی زۆر به وردی کاره کانیان بخویننه وه بۆ ئه وه ی دوو باره ئه م کارانه بخولقیننه وه، چونکه به بی ئه م ئاماده بوونه و (ئاماده نه بوونه) و به بی ئه م تیگه یشتنه، کاریگه ری نادیا ری (نامۆبوون) ناکام ده بیته.

(ژ. ئۆستن) یه کیک له باشترین وته کانییدا ده لی: (کاری ئاخواتن به شتویه یه کی سه یر وهرده چه رخیته بۆ کون و که له به رو درز یاخود بۆشایی گه ر هاتو ئه کته ریک له سه ر تاته ی شانۆدا بیلی). له وانه یه (ئۆستن) له ژیا نیدا ته نیا چوو بیته شانۆی هه رزه کاران و هه واداران (Amateurs)، به لام له گه ل ئه وه شدا (بریخت) راستگۆیی ئه م جوړه شانۆگه ر بیانه ی سه لماند مادامه کی بۆشاییه کان و کون و درزه کانی ئاخواتنی ئه م جوړه شانۆگه ر بیانه لای ئه و شتویه یه کی نه نووسراو (non-scriptive) له کاریگه ری نامۆ بوون (Alienation).

لای بریخت خالی سه ره کی هه ر کاریکی شانۆیی له و کاته دا ده ست پی ده کات، کاتیکی به شتویه یه کی سه یرو نامۆ و به هه سستیکی ئه بله ق و له نیو خودی ئه م هه سته دا، ئه م کاره ده بیته کون و که له به ر، یان بۆشایی و کاری نامۆ و شتویه له بن نه هاتوو ه کانی کاری رۆژانه کون ده کاو ده بی ری، هه لی ده وه شینیتته وه و ده یگه رینیتته وه بۆ شته کۆمه لایه تییه کان و شتویه هه لومه ر جیهان ده نووسیتته وه. (بۆشایی) کاری نامۆ بوو، جوړیکه له (پانتایی درایدن) واته هه ر به شتیکی شانۆگه ر بییه که ده بیته (ده ره وه) ی خۆی، بۆشایی نیوان ئه کته رو ده قه که دوو شه ق ده کاو به م جوړه ش شتویه یاخود به رگه ئایدیۆلۆژییه که ی تاک و خودی کۆمه لگه رۆتینییه که مان و هه لسوکه وته کانی له سه ر یان راده مالت و ئاشکرایان ده کات. له کتییی (شانۆی داستانی- Epic چییه؟) دا قاته ر

بریتخت

بونیا تی ناوه کی ههر کاروکار بگه ریبیهک، له ههمان کاتدا له (تیبوونه و له وینه بوونه). جگه له وهش، واتای ههر دووکیان و دهر پرین و دهر نه پرین له شتیک، پیوستیان به روونکردنه وه هه به. بۆ زانیی جیا وازیان: واته پرسیار نامین. کاری شانۆیی ده بیته (پیناسه ی ناکه سیته) یا خود (ناسنامه ی نابکه ر) وهک پیناسه و (ناسنامه ی بکه ر) بنوینیت به مه رجیک ده بیته نواندنه ی زۆر به ئلفشکی پیناسه ی

که سیته) جیهلنی خودی کاری شانۆیی و ناسنامه که شی بخاته بهردهم پرسیاره وه. ئەم (خۆ گۆرینه وه) و (خۆنه هیشتنه) ی شانۆگه ری ئامایه بۆ پیچه کی سیاسی - میتافۆری سیاسی - Politic Metaphor - ئەمهش هۆیه که ی ئە وه به، که کۆمه لگه ی سیاسی ناتوانیت له خۆی بگات - وهک کۆمه لگه یه کی به ره مه یته ر، به بی دهر پرین و نواندنی کاری شانۆیی (له راستیدا بیروکه ی به ره مه یته ر، گۆشه نیگای کلاسیکه ره و نواندنی شانۆیی سه راوژیر ده کات). ئەم نواندنه به نده به ئاکامی خۆسه راوژیر کردن و خۆ ی - Self contradictory کاری ئیستیتیکا.

له بهر ئە وه سه یه نیسه (بریتخت) نه یده توانی و نه یده ویست راو بوچوونی خۆی سه بارهت به سه نگ و به های سیاسی ههر نواندن و نمایشکی شانۆیی به ته واوی خه ر کار بگه ری (نامۆبون) ههر چۆنیک بیت، ئەم خۆسه راوژیر کردنه و خۆناکو کردنه بۆ شتیکی باش و به پیت وهر ده گپیت ئەمهش به جیگۆر کردنی و سه رتلی زگیرد بیروکه یه کی ده لی:

(ئیسیتیتیکا پاشکۆی کۆمه لگه یه) و له ههمان کاتیش په رده له سه ر سه قه تی و نارێکی و ناشیرینییه له به نه هاتوه که ی ئەم کۆمه لگه یه لاده بات و ئاشکرکرا به واژه یه کی دیکه، ده توانین بلین، شانۆگه ریبیه کانی یا خود شانۆی (بریتختی) پرۆسه و پرسه کۆمه لایه تی هه لده وه شینیته وه و ده یانکاته جوړیک له په وانبه Rhetoric - له رتگه ی یا خود له نیو ئاشکرکا

پیکیت

له واتای نواندن به دوو جگه ده گام و Multipile- و دوو باره کورنده وهی رهوانبیتژی، واته (به لاسایب کورنده وهی لاسایی) لهم واتایه ده گام. له راستیدا، بریخت ته (کویب کورنده لاسایی) لای مندال به (خلیسکائی ده لاله ته کان- Slid of the signifier ده زانی. ده توانین بلین، مندال به شانوی تازه پیگه یشتووه کان و هرزه کاران دهست پیده کات و نهو شته و نهو ههسته نامادهو جیبه جی ده کات که هیشتا به ته وای و به راستی ههستی پیته کردوه، له کوتاییشدا ده بیتته پرؤفیسور، یان نه کته ریکی (ته رستوی) و شارهزا، ههروه اش بهم جوړه ده بی میتودی بریختی تهم پرؤسه خه مگینه سهراوژیر بکات و دوو باره بوژیانی مندال بمانگه ریخته وه و هه موومان بکاته تازه پیگه یشتوو و هرزه کار و سه ره تایی.

بریخت ده یه وی نهو به سلمینتی که مندال و مارکسیزم به پیچه وانهی یه کتری ده بزوون، به لام له ناوه راستدا به یه ک ده گنه: تیگه یشتنی مندال یه کهم جار به ته وای پراکسیسه و کاریگه ری خوړسکی مندال تیگه لی شیوه کانی ژبان ده بن، ته نیا له دواییدا و له کاتیکتی درهنگی ژبانیدا سیسته می لؤژیکی، یان سیسته می نواندن چه که ره ده کات.

مارکسیزم روو به رووی تهم سیسته مه نایدی لؤژیکی به ده بیتته وه، ده بی هه ول بدا ریگای مندال که بو ته و هه لومهرجه پراکتیکیه بگه ریخته وه که نیستا گوشار خراوه ته سه ری و چهپ کراوه و دوو باره بهم سیسته مه دا بجیتته وه و بینوسیتته وه وک به شیک له رهوانبیتژی، یان وک به شیک له موده و داب و نه ریتی کومه لایه تی و نه رکه که ی. له بیرمان چو بلین، نیمه له نیو پرؤسه ی به شداریکردمان له هه لوسوکه و ته کومه لایه تیبه کانه وه فیری ههست و سوز ده بن، ته ههست و سوزانه به داموده زگا و بونیاته کومه لایه تیبه کان به نندن. له شانودا نیمه ده توانین دوو باره یاسا و شه ربه تی مندالیمان دابرینه وه و له ناو ناستیکتی ویردانیدا تیبینی هه لوسوکه و تی نو بکه بن و بهم جوړه ده توانین شیوهی خودی گونجاو له گه ل ته هه لوسوکه و ته په ره بی بدین و دروست بکه بن. له شانو و ژبانی مندالییدا، واتای شته کانی تهم جیهانه مان نواندن نامیتز نیبه یا خود ناماژه نیبه بو ته شتانه، به لام کاریگه ری نواندن و ناماژه کردن، ته نجامی کاریگه ری (لاسایب کورنده وهی پراکتیکیه). به هه ر جوړیک بیت- Mimesis- میمیسیس) نهو شته یه که پیش و اتا ده که ویت و له نامیتزی ده گرت، ته و بارودوخه ماتریالییه که ده بیتته مایه ی سه ره لانی هزی لؤژیکی، ههروه اش ته و بارودوخه دره کیسه یه که پیوستی به هزی لؤژیکیه. له کوتاییدا مندال و ماتریالیزم هه ردوکیان له خالیکتی

مندال فیرده بی چو هه لوسوکه و بکا، گفتوگوی لؤژیکی پاشان دیت. کاتی تهم جوړه شته، یان هه ر شتیکی دیکه روو ده دات، پیمان راده گه ینی که مرؤف ده بی پیبکه نی، تهم جوړه شتانه به کاری پیبکه نی ده به ستیتته وه، بی ته وهی بزانی بو؟ پرسیار کردن له هزی پیبکه نی سه رتاپای پرؤسه که تیک ده دا. به هه مان شیوه فرمیتسک له چاوانی مندالاندا داده چو ریختی. تهم گریانه ته نیا بو ته و نیبه که گه وره کان شتیکی نابه جی، یان ناپه سه ند ته نجام ده دن، به لکو هوی که ی بو ته وهش ده گه ریخته وه که تهم گریانه به شیوه یه کی خوړسک به نده به غه م و په ژاره یه کی ره سن و په چله کی. تهم گریانه نوسولیه له تازه و ماته مینیه کانیشدا ده بینن که ناوه که ی مندالان ده توقیختی. ته مانه روو دای شانوین که کاریکته ر ساز ده دن. بوونی مرؤفیش کویب کورنی نیشاره ته کان- Signs، کویب کردن و لاسایب کورنده وهی (تونه) ی ده نگه کانه. گریان له راستیدا له غه م و حه سره ته وه هه لده قولیت، به لام غه م و حه سره تیش له گریانه وه سه رچاوه ده گرت. به ته یه کی تر، رهوانبیتژی پیش لؤژیکه:

تیگه یشتنی نیشاراته کان و پیشنیاره کانیا، ته نیا له وکاته ده بی که به شدار ده بیت له شیوه یه ک و له ژبانیکی (چونایه تی) کومه لایه تی، نیمه وک مندال له مه بهستی شته کان و جوولانه وه کان ده گه بن به لاسایب کورنده وهی نیشاره ته کان، ههست و سوزیکتی گونجاو دامان ده گرت به سازدانی ره فتره بنچینه یه کان و به هیمای تهم نیشاره تانه. ته نیا له دواییدا لؤژیک رهوانبیتژی ده شاریتته وه. نیشاره ته کان و (نیشاراته کان) به فیله وه دزه ده که نه نیو مه بهست و هیماکانه وه. ته وهی ناخوتن ده ری ده بری، سه رچاوه و شایه دی نیبه، به لکو پراکتیزه و ناخوتنی دیکه ده گرتته خو ی: نیشاره ته کان، لاسایب کورنده وهی (تونه) ی ده نگه کان. بریخت له کاریگه ری (نامو بووندا) تیشک ده خاته سه ر کاری (دژی نواندن)، لاسایب کورنده وهی و نه رکه که ی مندال به بوچوونی ته و

زمان، دهبه سهرچاوهی (سوفیزم) ی ثیلیهت و په‌خنه
 فه‌سه‌فیه‌که‌ی (پیکیت) له‌زمانیان دهبه سهرچاوهی گومان
 و دل‌پراوکی و بیت‌هوودیه‌ی له‌به‌های زمان. . (پیکیت) که
 راه‌اتبوو بۆ (جوئیس) به‌ده‌نگی به‌رزکتیبی (په‌خنه له‌زمانی
 ئو‌قنه‌ر) بخوینیتته‌وه، قوتاب‌خانه‌یه‌کی ته‌واوی بۆ گومان‌کردن
 دامه‌زاند. هه‌روه‌ها مۆزکی سهره‌کی په‌وانبیتژی زمان یاخود
 زمانی په‌وانبیتژی له‌دیالوگی شانۆگه‌رییه‌کانی بریخت و
 (پوست بریخت) ییه‌کاندا، بریتیه‌یه له‌به‌زه‌یی هاتنه‌وه
 به‌پیتوبستی یه‌کجاره‌کی و بی‌سنووره‌کی مروف‌ بۆ ئاخواتن،
 هه‌رچه‌نده زمان ئاره‌زوویه‌کی له‌بن نه‌هاتووشی هه‌یه بۆ
 کورترکردنه‌وی ئه‌م ئاخواتنه، به‌لام (پنته‌ر) که له‌ژیر
 کاریگه‌ری (پوست بریخت) ییه‌کاندا بو، توانی به‌هه‌ر
 شیویه‌ک بیت زال بیت به‌سه‌ر ئه‌م هه‌سته (به‌ئیفلیجیون و
 پشانه‌وه‌و قیزبوونه‌وه که له‌خودی وشه‌کاندا هه‌یه) و بلتی:
 (ئه‌و زمانه که ده‌نالینتی له‌سایه‌ی وشه‌کانیه‌وه شتیکی
 جیاوازه). کاتیکیش که ناگایی ناسک بۆ زمان، تیکه‌لاوی
 شیوه‌ی نویتی دیالوگ ده‌بی شانۆیه‌کی تایبه‌ت به‌زمان
 سهره‌لده‌دات که پیچه‌وانه‌ی شانۆی ئاساییه (بۆ نمونه
 شانۆگه‌ری (لورد چاندوس) ی (هوفمان ستول). ئیمه ناتوانین
 ته‌نبا وه‌ک ده‌رپرینتیکی دینامیکی له‌پوشاییدا پیناسه‌ی زمان
 بکه‌ین، شانۆ ده‌بی له‌خودی کاری ئاخواتندا بخریته‌ ئه‌ودیبوی
 وشه‌کانه‌وه و پشاییه‌کانه‌وه، ئیمه له‌سه‌رده‌می ده‌نگدا ده‌ژین
 نه‌ک له‌سه‌رده‌می وشه و په‌یقدا. لی‌ره‌ش زمانی ده‌نگه
 بیستراوه‌کان تیکه‌لاوی زمانی چاو و عه‌لاماته‌کان ده‌بن، هه‌ر
 له‌به‌ر ئه‌وه‌ش ده‌بی فیری ئه‌و زمانه‌بین که له‌پوشاییدایه و به
 ئه‌لف و بیسه‌کی هیره‌گلیفی زمانی ده‌نگ و هاتو‌هاوارو
 پروناکی ده‌نووسیتته‌وه، ئه‌مه‌ش خو‌ی له‌خویدا په‌تکرده‌وه‌ی
 زمانی ئاسایی شارستانییه‌تی رۆژئاوا ییه. . ❖

سهرچاوه

.....

(Brecht and Rhetoric), Neohelicon,
 Hangary, 1987

تیری ئیگلتۆن.

هاویه‌شه‌وه دینه‌ده‌ری: ئه‌کته‌ریک له‌شانۆگه‌رییه‌که‌ی بریختدا
 (Missing Kauf Diloues) دا ده‌لی: (من ئیستا
 بیرکردنه‌وه وا ده‌بینم وه‌ک ریگه‌و شیوازیک له‌هه‌لسوکه‌وت و
 له‌هه‌ستان و دانیشتنیکی کۆمه‌لایه‌تی، بیرکردنه‌وه ئه‌وه‌یه
 هه‌موو جه‌سته‌ت به‌شدار بیت تیایدا. به‌هه‌موو ئه‌قل و
 هه‌سته‌که‌ی).

بریخت له‌باره‌ی هه‌ژموونی قوتاب‌خانه‌ی نیچرالیزم
 (سروش‌تیگه‌راییی) له‌سه‌ر بواری شانۆییدا ده‌لی:
 (قوتاب‌خانه‌ی نیچرالیزم هه‌لومه‌رج و سنووریککی توندو تۆلی
 سه‌پانده‌سه‌ر ته‌کنیکه‌گه‌راییی و شیوه‌و رۆل و پانتایی ئاخواتن
 به‌گشتی و خودی وشه‌به‌تاییه‌تی له‌شانۆدا، به‌لام به‌پرای من
 قه‌یرانی ده‌رپرین و په‌وانبیتژی زمانه‌وانی له‌درامای
 نیچرالیزمی کلاسیکیدا، پتر هه‌ندی گرتی میمیسیسی تیدا
 هه‌یه، واته‌ قه‌یرانه‌که‌ لی‌ره‌ په‌یوه‌سته‌ به‌بواری
 گوزارشتکردنه‌وه‌که‌ نووسه‌ری شانۆیی پیتی وایه ده‌توانی
 به‌سه‌ریدا زال بیت له‌ریگه‌ی مامه‌له‌به‌کی ژیرانه له‌گه‌لیدا،
 جگه‌ له‌وه‌ش، قوتاب‌خانه‌ی ناوبراو شیوازو ستایلی نوئی له
 روانگه‌یه‌کی ئیستیتیکیه‌وه پراکتیزه کرد تاکو بتوانیت بیر له
 ئه‌رک و رۆلیکی دیکه‌ی نویتی زمان و په‌وانبیتژی زمانه‌وانی
 له‌درامادا بکاته‌وه. له‌هه‌مووی گرنگتر ئه‌وه‌یه، نووسه‌ری
 شانۆیی ناتوانیت ئاخواتن و په‌وانبیتژی زیندووی سهرده‌میک
 فه‌راموش بکات وه‌ک ئه‌وه‌ی که هونه‌رمه‌ندیکی یاخود
 ئه‌کته‌ریک به‌گشتی و هونه‌رمه‌ندی قوتاب‌خانه‌ی ئه‌بستراکتیزم
 ده‌توانی له‌شیوه‌ی مروف‌تیک له‌ده‌هیتانه‌که‌یدا فه‌راموشی
 بکات).

له‌پراستیدا، زمانی زیندووی رۆژانه‌ی خه‌لک رۆژ به‌رۆژ پتر
 گوشار ده‌خاته‌ سه‌ر ئه‌ندیشه‌ی نووسه‌ری شانۆ له‌هه‌ر ده‌قیکی
 شانۆیی و شانۆگه‌رییه‌کی نویدا، هه‌ولتیکی زۆریش دراوه بۆ
 سازدانی ستایلی نوئی له‌دیالوگ که سهرچاوه‌که‌ی ئاخواتنی
 رۆژانه‌بیت، هه‌رچۆتیک بیت، نرخی ئه‌م ئازادییه‌ به‌نده به
 ناگایی زمانه‌وانیه‌وه، کاتیک که نووسه‌ری شانۆیی زمان
 یاخود په‌وانبیتژی زمان زیندوو ده‌کاته‌وه له‌ریگه‌ی خواستنی
 زمانی رابردوو (وه‌ک به‌کاره‌یتانی هه‌ندی له‌برگه‌کانی
 شانۆگه‌ری هه‌ر که‌سیک) بۆ نمونه به‌کاره‌یتانی (ئودین)
 هه‌ندی کاریکته‌ری ئیسکۆتله‌ندی سه‌ده‌ی شازده له‌شانۆگه‌ری
 (دوا شه‌وباشه‌که‌ی ئارمسترونگ)، هه‌ستکردن به‌سه‌قه‌تی
 زمانی ئاسایی شته هه‌ره به‌رچاوه‌که‌ی درامای نویتی بریخت و
 قوتاب‌خانه‌ی پوست نیچرالیزمه تیدا په‌خنه‌ی په‌وانبیتژی، یان
 زمانی په‌خنه‌یی کار دانه‌وه‌یان له‌نیو ئه‌زمونه‌کانی
 کاریکته‌ریکی زامداردا هه‌یه، لی‌ره‌دا هه‌ستیککی قوول به
 ئیفلیجی وشه‌کان و پیتوبست بوونیککی زۆر به‌ په‌وانبیتژی